

Spelen met vooroordelen

SCARLET TUMMERS / TG STAN

Spelen met vooroordelen

Pieter T'Jonck
Gezien op 17 september 2020
Troubleyn theater, Antwerpen
Love at first sight Festival

'A separation' is gebaseerd op de gelijknamige film uit 2011 van de Iraanse cineast Ashgar Farhadi. Een complex verhaal over een koppel dat uit elkaar drijft. De vrouw, Simin, wil weg uit Iran, maar haar man Nader krijgt het niet over zijn hart om zijn dementerende vader achter te laten. Of durft hij het avontuur niet aan? Tg Stan bracht vijf acteurs van diverse afkomst samen. Ze spelen die film na op het podium. Een concept van Scarlet Tummers. Daarbij duiken heel andere kwesties op dan die in de film. Hoe komt zo'n diverse groep tot samenwerking bijvoorbeeld? Welke vooroordelen spelen daarbij op? Wie heeft het meest recht van spreken? Op een slinkse en licht komische manier brengt 'A separation' zo ook vooroordelen bij de kijkers aan het licht.

19 SEPTEMBER 2020

De film valt met de deur in huis: de eerste scène speelt zich af in de rechtbank. Simin vraagt een scheiding aan om met haar dochter Termeh te kunnen vertrekken. Daarvoor is de toestemming van de vader vereist maar die zegt niet ja en niet nee. Hij beweert wel dat hij zijn vrouw geen strobreed in de weg wil leggen, maar begint dan steeds weer over zijn vader en insinueert dat hij het hoederecht over zijn dochter wil. De rechter stuurt ze wandelen.

Ik zag de film niet. Wat ik ervan weet begreep ik uit wat de acteurs erover vertellen terwijl ze tegelijk de film ook min of meer naspelen, maar dan zonder enig decor of kostuum. Zij leggen dus uit dat de film na de scène in de rechtbank snijdt naar het appartement van Naders vader, wat dat *zie* je niet. Hij moet een verzorgster regelen nu zijn vrouw weer bij haar moeder introk, want hij is de hele dag uit werken.

De streng gelovige Razieh biedt een uitkomst, maar twee dagen later gooit Nader haar alweer letterlijk aan de deur als hij zijn vader bewusteloos en vastgebonden aan zijn bed aantreft, en bovendien merkt dat het geld om haar te betalen uit de keukenlade verdwenen is.

De gevolgen zijn dramatisch: Razieh tuimelt de trap af en krijgt een miskraam. Daar komt een proces van. En een tegenproces. Die stellen het verschil tussen het gezin van Simin en Nader en dat van Razieh en haar opvliegende, aan lager wal geraakte echtgenoot Hodjat in een schril licht. Middenklasse versus arbeidersgezin.

De ware toedracht komt in de film door flashbacks aan het licht. De miskraam is niet het gevolg van Naders onbesuisde actie maar van een tragisch toeval. De vader van Nader ontsnapte uit de woning terwijl Razieh een opengescheurde vuilzak opruimde. Toen ze zag hoe hij zonder omkijken de straat wou oversteken redde ze hem, maar werd daarbij zelf aangereden, met een miskraam als gevolg..

Die plot lijkt in de film vooral een aanleiding voor een sociale kritiek. Zeker in de rechtbank zie je bijvoorbeeld de hypocrisie van het Iraans regime, en zie je ook hoe de mores en ethiek van middenklasse en arbeiders botsen. Nader komt niet goed uit dat verhaal. Hij is een lafaard, die wegloopt voor zijn verantwoordelijkheid. Erger nog: als de situatie de meningsverschillen met Simin op scherp zet schuift hij beslissingen steeds af op zijn dochter van elf. Dat is alvast de mening die Sachli Gholamizad ongevraagd geeft, maar je kan haar geen ongelijk geven.

Niet verwonderlijk eindigt de film op het moment dat het kind door de rechter de vraag voorgelegd krijgt met welke ouder het wil blijven als ze scheiden. De film laat het antwoord in het ongewisse. Als om te zeggen: hoe kan je (als kind) in zo'n situatie nu kiezen?.

Scarlet Tummers wil verbeelden wat zo'n film aanricht in de hoofden van kijkers

Maar nu dus de theatervoorstelling. Het idee ervoor komt van Scarlet Tummers. Een uitdagend idee trouwens. Ze wil de film vertalen naar het podium. Of preciezer: ze wil op het podium verbeelden wat zo'n film aanricht in de hoofden van kijkers, en dat zijn hier in de eerste plaats de acteurs zelf. Ze wikken en wegen de film door hem live na te spelen.

Dat is ver van eenvoudig, om niet te zeggen onmogelijk, om vele redenen. De acteurs op het podium twisten tijdens hun spel voortdurend over hoe het er volgens hen op pellicule uitzag. Zo begrijp je dat de film zijn spanning ontleent aan montagetechnieken als flash backs en cuts. Qua fotografie overheerst het rommelige beeld van een handcamera. Het moet er als *found footage* uitzien. Dat is wellicht meer dan een esthetische (of mogelijk ook praktische) keuze. Het geeft de beelden een groot werkelijkheidsgehalte. Iemand had dit zo kunnen filmen in een huiskamer of gerechtszaal.

Noch het ene, noch het andere kan je waarmaken op een podium. Een podium werkt niet met flash backs en cuts, of je moest er een hele batterij camera's bijhalen zoals Ivo Van Hove vaak doet. Deze groep is echter meer van de 'niets in de handen, niets in de mouwen' aanpak van tg Stan, die deze groep onder zijn

vleugels nam en begeleidde. Van kostuums, camera's enzovoort is hier dus geen sprake. Van schokkerige beelden evenmin. Op die manier komt er dus geen 'realiteit' binnen in de voorstelling zoals dat in de film wel gebeurt.

De cast is al evenmin 'realistisch': de tien belangrijkste personages, met leeftijden tussen 5 en 75 jaar, worden hier verbeeld door vijf acteurs die allemaal van min of meer dezelfde leeftijd zijn. Ze wisselen dus driftig van rol, ongeacht geslacht of leeftijd.

Bijzonder is wel dat de acteurs elk een heel andere nationaliteit hebben. Gustav Koenigs toont bij de aanvang van de voorstelling één na één hun identiteitskaart onder een camera. Scarlet Tummers is Nederlandse, Gustav Koenigs Duitser, Evgenia Brendes komt uit Kazachstan, Mokhallad Rasem is Irakees en Sachli Gholamizad Iranese.

Zo komt in de voorstelling een heel andere 'realiteit' binnen, met name hoe mensen met zo uiteenlopende achtergronden en dus ook met andere sociale en theatrale codes met elkaar aan de slag kunnen gaan. Raken ze het eens over de lezing van de film en de verbeelding ervan op het podium? Het eigenlijke onderwerp van de voorstelling is dus niet zozeer de film 'A separation', maar wel wat er gebeurt in de repetitieruimte.

De clou van de voorstelling is dat daar alle culturele en maatschappelijke *biases* aan het licht komen. Dat doen de spelers zo goed dat je het bijna gelooft, of toch zeker bereid bent om je ongeloof op te schorten. Want natuurlijk is deze blik achter de schermen een fictie.

De voorstelling steekt subtiel de draak met die *bias issue* en al net zo met de kwestie van *appropriation*

Meer zelfs: de voorstelling steekt subtiel de draak met die *bias issue* en al net zo met de kwestie van *appropriation*. Versta: mogen niet-Iranezen zich wel uitspreken over die film, laat staan zich het verhaal toe-eigenen? (Mijn excuses voor de Engelse termen: het gaat hier nu eenmaal om kwesties die op zuiver Noord-Amerikaanse leest geschoeid zijn).

Dat begint al bij de openingsscène met de identiteitskaarten. Rasem wil zijn paspoort (geen identiteitskaart dus) daarvoor niet afstaan. In ruil geeft hij Koenigs een cartoon. Hij is namelijk als de dood voor het verlies van zijn paspoort. De paranoia van een mens zonder papieren.

Daar sluipt meteen de fictie binnen. Ik zocht het even op: Rasem verkreeg al in 2010 een officiële verblijfsvergunning in ons land. Maar hij doet alsof dat niet zo is. Hij doet er zelfs een forse schep bovenop met zijn onbeholpen Nederlands en het soort drukdoenerij die net geen karikatuur wordt van de Arabier die zijn eer boven alles stelt, ook boven rationele afwegingen.

Het brengt hem ei zo na in conflict met Koenigs. Een Duitser met een erg kort lontje die identiteiten controleert en zich ergert aan al wie zich daaraan niet conformeert. Nog zo'n cliché. De animositeit tussen die twee spelers zal het hele stuk opspelen, en zelfs tot regelrecht handgemeen leiden.

Dat klopt echter merkwaardig goed met de filmpersonages die de twee mannen vertolken. De dubbelhartige middenklasse man Nader versus het ‘ruwe bolster, blanke pit’ personage van de volkse Hodjat. De fictie van de film gaat zo ongemerkt over in de fictie van de repetitieruimte waar de acteurs als een fictie van zichzelf staan. Op de duur zijn al die ficties zo onontwarbaar verstrikt dat zelfs de acteurs spel en werkelijkheid lijken te verwarren. Tenminste, dat willen ze ons doen geloven. Maar daar slagen ze erg goed in.

Een rode draad in dit spel van schijn en zijn is de vraag wie de film juist interpreteert, en de juiste details eruit haalt die zeker het podium moeten halen. Sachli Gholamizad claimt hier nogal vaak dat zij de enige is met ‘recht van spreken’. Als Iraanse is zij *owner* van de problemen die de film schetst. De bekende *appropriation issue*. Ze legt het spel dan ook geregeld lam om de anderen de les te spellen.

Het is alweer een subtiele, nauwelijks merkbare karikatuur van wie ze ‘echt’ is. Haar claim leidt echter tot extra spanningen, en alweer is Rasem vaak een mikpunt. (Een klein wonder trouwens: een Irakees en een Iranese op één podium). Wat hier bovendien opspeelt is dat Gholamizad veel beter van tongriem gesneden is dan Rasem, en hem ook zo in de hoek drumt.

Maar waarom zou je nu zo’n ingewikkelde constructie van een fictie over een fictie, met semi-fictieve spelers nu willen opzetten? Een simpele verklaring is dat Scarlet Tummers zo kan tonen dat je afkomst bepaalt hoe je een film, en bij uitbreiding gebeurtenissen leest, en hoe dat een bron van (onoplosbare) conflicten wordt tussen mensen.

De voorstelling is echter stekeliger, én komischer dan dat. Onwillekeurig krijg je als toeschouwer immers niet enkel belangstelling voor de filmplot (is Nader nu wel echt verantwoordelijk voor de miskraam van Razieh?). Je wordt ook steeds meer meegezogen in de conflicten tussen de acteurs. Je gaat ze voor waar aannemen.

Je vergeet zo dat dit een spel is. Dat de acteurs hier een lichte karikatuur tonen van wie ze werkelijk zijn. Daardoor trap je geregeld in de val van je eigen *biases* en vooroordelen. Tot de acteurs je daar dan zelf weer attent op maken. Als we denken te zien dat Koenigs-Hodjat Brendes-Razieh aftuigt omdat ze geen geld wil aannemen van Nader en Simin wijst Gholamizad er zo fijntjes op dat we ons dat alleen maar inbeeldden.

Dat alles maakt van ‘A separation’ een uitdagende en tegelijk geestige voorstelling, al is het onderwerp allerminst grappig. Ik zag echter een preview, niet de echte première. De acteurs worstelden toen duidelijk nog met de opgave om zichzelf, zichzelf als personage en zichzelf als representant van filmpersonages tegelijk te spelen. Je zou dan ook voor minder gaan duizelen. Maar dat er groeipotentieel zit in deze voorstelling , daar twijfel ik niet aan.